

slavnostnem sprevedu kmečke poroke vsaj za hip spomni na svoj kmečki (bajtarski) rod in v občem veselju pozabi na tegobe življenja. In zakaj se ne bi naše mesto nališpalo in zakaj ne bi desetisoči spremljali mladoporočence v novo življenje? Vse prav in lepo.

Je pa nekaj, kar moti človeka. Kako to, da nismo sposobni priklicati v življenje kulturno-umetniškega dogodka, ki bi našemu mestu dal značaj višje duhovne vrednosti, kot pa jo zmoreta dati kmečka poroka ali športni dogodek? Bili so časi in bili so pisci, ki so sanjali o Ljubljani kot o novih Atenah. Bili so predlogi in ideje iz vrst kulturnih ustvarjalcev in delavcev, ki so od osvoboditve dalje poskušali ustvariti v našem mestu kulturne in umetniške prireditve z visoko in duhovno pomembno naravo. Žal so vsi načrti omahnili pred nerešljivim vprašanjem denarja. In zdaj še tisto malo, kar se dogaja v kulturni sferi, počasi krni. Sredstev ni, zanimanje pa počasi usiha. Pičel obisk Pregljeve razstave sodi med prave in resnične kulturne škandale. Stoletnico Riharda Jakopiča slavimo s spominom na porušeni mojstrov paviljon. In vrsta izvrstnih koncertov, slikarskih razstav, gledaliških in filmskih predstav postaja žrtev naše brezbriznosti. Kje je naša kulturna zavest in kje je duhovno prebujeni človek? Nekoč smo ponavljali misel, da bodi knjiga cenejša od kruha. In danes? Zdi se, da se sramujemo tega gesla, saj smo spoznali, da sta trgovanje in rentabilnost čarobni besedi, ki nas vodita v svet stvari in potrošnje. V svet duhovne in moralne brezobveznosti.

Ne gre zato, da bi nasprotovali kmečki poroki. Samo vprašujemo, kako blizu smo že trenutku, ko bo zamagalo načelo Panem et circenses?

SLOVENCİ IN KULTURA

O kulturi razpravljamo Slovenci z nenavadno vneto že od nekdanj. Danes najbrž veliko bolj kot kdaj prej. In to razpravljanje o kulturi je zmerom usodno, a, žal, samo v načelih, zraščeno, kot roke k telesu, s čimerkoli zunaj kulture, s politiko, ideologijo, ekonomiko, civilizacijskimi dilemami sprtih generacij, s študentskimi nemiri, z revolucijo (bivšo in prihodnjo), s tradicijo in avantgardo in poleg tega še s slovenstvom kot posebno kategorijo, ki je hkrati vse naštetu in še nekaj drugega, česar nihče ne more najti, celo definirati ne. Vsaj ne v sprejemljivi obliki.

In tako smo se znašli v situaciji, ko drug drugega o nečem prepričujemo, ne da bi kdorkoli kogarkoli poslušal. Težaven posel bi imel vsakdo, kdor bi skušal iz tega razpravljanja izkopati nekaj skupnih osnov in jih potem ponuditi v javno razpravo, vsaj kot minimalno možnost, da bi se kdaj utegnili tudi o čem pogovoriti.

Tudi če stečemo (z rahlo rdečico na obrazu) mimo takih gesel, kot so »kultura mora postati last slehernega občana... kultura ukinja posredništvo med človekom in rezultati njegovega dela... brez kulture ni samoupravljanja... več kulture tudi v poslovno in zasebno življenje... brez kulture ni napredka... itd.«, nam vendarle ostaja, čisto na dnu naše stare vzgoje, nekakšen občutek, da je to zadevo s kulturo le treba jemati vsaj na pol resno.

In take napol resne razprave o kulturi poslušamo na raznih shodih, v naših zakonodajnih telesih, prebieramo jih v razpravah raznih teoretikov in praktikov kulture, ne da bi vedeli, pri čem pravzaprav smo. Ko pripravljamo zakon o kulturi, tehtamo, kaj bi bilo primernejše: obdavčitev (dodatna seveda) alkohola, tu-

rizma, reklame, kiča, pornografije itd. ali česa drugega, toda to drugo je že tako obremenjeno, izžeto, da bi kultura našla zagotovo prazno vime, čeprav sredstva, ki jih Slovenci namenimo kulturi, niso (računana v odstotku narodnega dohodka, ki je edini objektivni in realni) še dosegla »srednjeevropskega« povprečja (Avstrija, Madžarska, Češkoslovaška). In poleg tega še razna stokanja, kot na primer tisto o kulturi, ki da je res draga in veliko breme naših delovnih ljudi, a se ji kljub temu ne moremo odreči, če hočemo ostati narod, ali pa teorija, da bi bilo treba odpraviti domala vse kulturne institucije in poiskati nove oblike kulturnega delovanja, manj drage in našemu času primernejše. In, kajpak, dilema, ali naj se Slovenci odločimo za civilizacijsko prosperiteto ali za kulturo kot sentimentalni dekor slovenstva.

Naša, slovenska družba je torej odprta, da bolj ne more biti. Dan za dnem stojimo pred dilemami in vsakokrat smo pred svobodno odločitvijo, na levo ali na desno, navzgor ali navzdol ali na voz Krilova s ščuko, labodom in rakom, kar je še najbližje naši naravi.

Ce že govorimo o moderni družbi, o družbi brez privilegijev in relikvij, postavimo tudi kulturo na njena realna tla. Vrnimo jo iz oblakov ne glede na to, zakaj smo jo tja postavili, iz častiteljskih nagonov ali iz želje, da bi bili čimdlje od nje. Odpojevmo se kulturi, ki da je last slehernega človeka... ki da ukinja posredništvo med človekom in rezultati njegovega dela... itd. in se opredelimo za kulturo našega vsakdanjika. O njej razpravljajmo realno, odgovorno, obvezujoče, kot kadar teče beseda o projektiranju in *realizaciji*, recimo, novega cestnega omrežja, modernejšega kmetijstva, učinkovitejše državne obrambe, vseljudske in profesionalne, samoupravljalvskega

mehanizma itd. Še prej seveda s svinčnikom v roki oziroma z elektronskim računalnikom, ki ga tudi že imamo, izračunajmo, koliko bi prihranili vsako leto, če bi zaprli vsa *draga* gledališča, vse *drage* galerije in muzeje, nekatere, za začetek, fakultete in institute, če bi ukinili revije, nehali izdelovati filme, spremenili slikarske ateljeje v družinska stanovanja (pomislimo samo, kako svetla so!), pozaprli gimnazije, strokovne šole itd. — že ob teh prihrankih se nam cedijo sline ob misli, kaj vse bi lahko s tem denarjem napravili v gospodarstvu! In če bi vse to pomnožili z deset, z dvajset — kdo nas bi potem, čez desetletje, dve, sploh še lahko dohiteval. To ni težko, elektronski računalnik opravi takšne operacije tako rekoč med malico in kosilom, in ker ga imamo že pri roki, izračunajmo, kako bomo — čez deset, dvajset let — uspešni na domačem in tujem trgu, razbremenjeni kompleksa znanja, kulture. Takrat bo primitivna ročna spretnost prav gotovo zelo cenjena v srednji Evropi, kamor menda sodimo tudi Slovenci. *Difficile est satiram non scribere!*

In vendar, ko včasih prebiram ali poslušam razna bolj ali manj modra modrovanja o *dragi* kulturi, ki pa da jo moramo vzdrževati, če se hočemo ohraniti kot narod, se mi zdi, da bi bilo takšno rezoniranje per absurdum morda koristno: pokazalo bi nam, da kultura, vključno z umetnostjo, ni samo dekor naroda, da ni — v našem primeru — samo zadoščevanje naši razboljeni ideji slovenstva, temveč da je v enaki meri in še mnogo prej tudi tisti civilizacijski element slehernega življenja, brez katerega ni niti napredka niti uspešnosti niti — če naj se izrazimo v sodobnem jeziku — uspešnega vključevanja v mednarodno delitev dela. Zato se mi zdi sleherni obravnavanje

kulture kot nečesa zunaj resničnih interesov družbe ali naroda nekaj povsem neustreznega. Kultura je nepogrešljiva prav tako za družbo kot za narod. Sleherna družba je poznala kulturo, ki se je razvijala v skladu

z njenim razvojem, zato je tudi slovenska kultura ni in ne more biti neka posebnost Slovencev, neka naša vzvišeno tragična zaznamovanost, ima pa in najbrž mora imeti neke slovenske posebnosti. Naš vprašljiv odnos do kulture se torej kaže med drugim tudi v neustreznem povezovanju kulture z našo nacionalno idejo, saj je povsem jasno, da je slovenstvo danes — tudi če v preteklosti ni bilo ali vsaj ne v tolikšni meri — prav tako povezano tudi s politiko, nacionalno ekonomijo, znanostjo itd. Predvsem pa ne more postati vprašljiv sam obstoj kulture, kadar postane preveč amorfna ideja slovenstva, na katero vsi prisegamo, a si jo vsak po svoje predstavljamo. Kultura ni domislek, temveč se prav tako kot gospodarstvo oblikuje skozi čas in razmere, zato je ne gre demonirati, kadarkoli smo — upravičeno ali ne — nezadovoljni z delovanjem ali podobo katere od njenih ustanov. Kritika, ki terja funkcionalnost in učinkovitost teh institucij, je seveda nekaj čisto drugega. Takšne kritike pa je odločno premalo.

C. Z.